

IV Humanister i arbeide:

Fra Homer til Hartung

„Å være person er seg selv å døde”

I stuen hos platonikeren A. Wyller på Nordstrand henger som man kunne vente, gjengivelser av arkaisk gresk skulptur og etruskiske gravmalerier.

Men også grafiske blad av Gerard Schneider og Hans Hartung — nonfigurative Paris-pionerer som fremragende norske kunstnere bare er opptatt av som objekter for hån.

— Hvorfor Hartung her?

— Etter å ha sendt min doktoravhandling om Platons Parmenides i trykken den første mars, gikk jeg ned i Galleri KB og fant mine tanker igjen først og fremst hos Kandinsky, men også hos Hartung og Schneider. Hele natten ble Kandinsky svevende i min bevissthet, jeg fikk ikke sove. For første gang i mitt liv kjente jeg samlerens mani — jeg måtte kjøpe.

Kandinsky var dog for dyr, så ble det de to her, forteller Wyller og sier noe om Hartung-trykket — om brede sorte «vernelinjer» som buer seg over spisse, hissige, aggressive linjer. Og i dette «in-nestengte skrik» et blått streif som markerer komposisjonens plass i det uendelige rom.

Han merker seg de geometriske grunnelementer buen og linjen, passeren og linjalen — skim-

28-01-108

Men baserer ikke eksistensfilosofene seg nettopp på det subjektive!

— Det kan se ut som om de aksenturer den individualistiske jeg-opplevelse av verden, og foretar en psykologisk innsnevring av virkeligheten, idet de med den Kierkegaardske sats «subjektiviteten er sannheten» fremhever det subjektive element i all erkjennelse. De dreier den subjektive iakttagers interesse fra bare å gjelde objektet til også å omfatte ham selv som iakttager av objektet. Men ved denne dreining frigjør de iakttageren fra den snevre og ubevisste form for subjektivitet og gir ham derved blikk

Egil A. Wyller: — Det store skille mellom menneskene idag ligger ikke i spørsmålet om man er kristen eller ikke, men om man overhodet har et forhold til den hellige ånd.

Eksistensfilosofen Egil A. Wyller,

intervjuet og tegnet av Erik Egeland

ter idéenes verden. Også hos Schneider ser han platoniske begreper som enhet og væren, og en bevegelse fra venstre til høyre i bildet av «kaos-eksistens» som søker sin form.

— 1900-tallets filosofi og kunst, Nietzsche ja, selv Munch er fra mitt synspunkt for psykologisk i grunnholdningen. Man kan bli opprevet, beruset, stimulert. Men hele tiden sjeneres man av det subjektive, det psykologiserende jeg — av en kretsing omkring det bitte lille jeg som er vår tids store fare i åndslivet. Derfor er det orienteringspunkt i døden som man merker hos for eksempel eksistensfilosofen Martin Heidegger så vesentlig, der møtes alle mennesker og kommer ut av sitt hylster.

for den objektive virkelighet som eksisterer over spaltningen mellom subjekt og objekt. De skaper på denne måte en frihet i mennesket i forhold til dets umiddelbart subjektive forestillinger.

På samme måte har nonfigurativ kunst nådd frem til den objektivitet som står over spaltningen mellom iakttager og ytre virkelighet da denne objektivitet også omfatter iakttageren selv. Man kan derfor si at den nonfigurative kunst er en kunst bort fra det menneskelige fordi vi ikke her opplever mennesket som sanselig medskapning. Men nonfigurative kunstnere har til gjengjeld maktet å heve menneskelige grunnforhold opp i en høyere objektivitet som man kan si gir en mer total anskuelse av hva som er virkelighet.

Jeg vil ikke tiltro min egen smak så stor sikkerhet at jeg kan

Morgenbladet

OSLO

Pol. tendens:
Uavh. Konserv.

(Se baksiden!)

16. AUG. 1960

Hentung

16 AUG 1960

MORGENBLADET

peke ut hvem av tidens nonfigurative kunstnere det er som vil bli stående. Men at der blant dem er mennesker som arbeider med de samme fundamentale erkjennelsesproblemer som de store ånder i europeisk åndshistorie — fra Homer til Heidegger, har jeg all grunn til å formode, sier Egil Wyller som har bl.a. femten års Platonstudier bak seg.

— Hvor står etter Deres oppfatning de eksistensielle impulser i forhold til de tradisjoner som løper videre fra 1900-tallet?

Eksistensfilosofien bryter med psykologiseringen av åndslivet både i filosofi, diktning, vitenskap og kunst. Det er eksistensfilosofiens oppgave å døde mennesket som individ for å vekke det tillive som person, understreker Wyller.

— Hva mener De her med individ kontra person?

— Demokratiet står i fare for å operere med bare individer — det fører uvegerlig til blokkdannelse, organisasjonene, foreningene — som er summen av individer. Det bryter mot demokratiets basis i de frie personligheter, hvor den enkelte ikke lenger lar seg summere fordi den enkelte person der står i et frihetsforhold til sin egen individuelle problematikk og i vesentlige valgsituasjoner i livet vil føle sin forpliktelse overfor friheten og ikke organisasjonene. Hvis denne følelse blir en outsiderfølelse og

ikke en selvfølgelig rett, forfaller demokratiet til en form for totalitært styre.

Vi er her ved Peer Gynts problem — et tidløst eksistensproblem. Hos Heidegger gjenfant jeg meget av det Ibsen arbeidet med i sin diktning — forholdet mellom det høyere og lavere jeg som lever i hvert menneske.

Det lavere jeg lever som medlem av det store naturfelleskap, den daglige eksistensform hvorfra man søker til en helhet nettopp i foreningen. Dette er naturlig. Da opplever man en frigjørelse fra sin isolasjon ved å gå opp i «livets sum» for å tale med Olaf Bull. Men det finnes former for forening som sprenger hele denne naturgitte ramme og som lar individet gå over i personen. I kjærligheten kan spranget fra individ til person finne sted når kjærligheten er av den art at den enkelte «døder seg selv». Å være person er seg selv å døde.

Den form for kjærlighet jeg her henviser til må ikke oppfattes snevert fysisk og heller ikke bare som en sjelelig eksaltasjon utover det fysiske, fortsetter Egil Wyller. Den må forstås som en åndsform som kan rette seg mot en medskapning eller alle medskapninger, mot sannheten i vitenskapen eller skjønnheten i kunsten, og endelig mot et høyeste vesen som Platon kaller Det Ene.

— Har De overveiet det preserende spørsmål hvorvidt menneskenes «høyere jeg» kan vekkes tillive i de maktsfærer, bl.a. de storpolitiske, som de fleste av oss er underlagt?

Hvordan denne kjærlighet forplantes blant menneskene idag, kan jeg ikke gi noen unid-

delbar anvisning på. Enhver må virke innenfor sin krets.

— Etter hva jeg har lest av Dem, står De med ett ben hos Platon, i oldtiden og ett ben hos eksistensfilosofene, her og nu. Kristendommen skritter De over.

— Jeg forstår ikke kristendommen. Enhver får følge sin skrift på veggen. Når jeg ser kristendommen blandet inn hos moderne litteratur, blir det platt, synes jeg. Det kristne sprenger intellektualismen, hvor jeg står. Min oppgave er dessuten ikke å mestre alt, men som menneske å utarbeide mine iboende muligheter — med respekt for andres. Når Gabriel Marcel, muligens også Heidegger i sin senere tid, antroposofene, humanetikerne, Moralsk Opprustning, positivismen i vitenskap og andre ideologier pretenderer å vite hva som fører til en gjenfødelse i denne tiden, er jeg redd for at de tar utillelige snarveier. Vår øyeblikkelige oppgave er mer å stille diagnosen, medlidende riktignok, men ikke ennu såvidt jeg kan se, å peke ut et botemiddel. Man må ha tro på at ærlig og redelig tenkning orienterer seg mot et sannhetslys. Jeg vil ikke spalte verden i tro og viten og la tanken bli den underordnede av de to. Det store skille mellom menneskene idag ligger ikke i spørsmålet om man er kristen eller ikke, men om man overhodet har et forhold til den hellige ånd eller ikke, hevder Wyller.

Samtalen fortsetter å berøre forskjellige sider av vår tids «kulturkrise» og Wyller minnes en sats av Platon om den som rører ved musikkens elementer — han rokker samfunnet i dets grunnvoller. Med andre ord: Den tenker og kunstner som finner at de tradisjonelle former ikke kan

gi dekkende uttrykk for hans egen visjon og derfor tvinges til å søke nye formdannelser, han står i fare for å skape kaos i den eksisterende tilvante orden, og bli oppfattet som nihilist. Man må i hvert enkelt tilfelle skjelne mellom den ekte nihilist og den lystbetonet tilfredsstillende i å ødelegge en gammel tradisjonell kultur, og den skapende ånd som med smerte gjør dette fordi han må famle etter nye stilmønstre som hans visjon kan ta bolig i, understreker Wyller.

Han kommer inn på kristendommen igjen og den historiske Kristusåpenbaring hvis virkninger ifølge hans oppfatning synes å ha ebbet ut nu. Han sier noe om at menneskeheden trenger en ny injeksjon av ånd.

I boken om Olaf Bull står Wyl- lers behandling av diktet «Sneen» med Bulls opplevelse av Gud som død, sentralt. Denne samme fundamentale fornemmelse av Guds død peker Wyller på hos Nietzsche og hos Heidegger. Det er tydelig at Wyller her mener å registrere et grunndrag i vår tid, i alle fall i eksistensialistens holdning.

Det får meg til å tenke på noe han og andre eksistensfilosofier hevder med styrke — nemlig at eksistensialistens oppgave er å stå i tidens sanne nød og holde den vedlike.

— Men kan det være noen hensikt i det hvis man avskriver håpet om at en makt kan bringe en forløsning? Med andre ord, tror ikke også denne gruppe eksistensfilosofier usagt på en guddommelig ingripen. Er det ikke nettopp i håpet om å fremprovosere den at han stiller seg avventende i nullpunktet?

Ved dette spørsmål inntar Egil Wyller den samme holdning som hans mester Platon gjør overfor det ytterste, utgrunnelige, Det Ene: Han blir taus.